

III. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА КРАЇНОЗНАВСТВА

УДК 911.3

Олійник Я.Б., Лук'янчук О.М.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ

Розкрита функціонально-компонентна структура житлово-комунального господарства регіону. Досліджено структуру, організацію та особливості функціонування житлово-комунального господарства як складової суспільно-географічного комплексу регіону на прикладі Житомирської області.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, газове господарство, водопровідне господарство, каналізаційне господарство.

Раскрытая функционально компонентная структура жилищно-коммунального хозяйства региона. Исследовано структуру, организацию и особенности функционирования жилищно-коммунального хозяйства, как составляющей общественно-географического комплекса региона на примере Житомирской области.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, газовое хозяйство, водопроводное хозяйство, канализационное хозяйство.

Functionally component structure of housing and public utility sector of region were exposed. A structure, organization and features of functioning of housing and public utility sector as the constituent public-geographical complex of region on the example in the Zhitomir region were investigational.

Key words: housing and public utility sector, gas service, water-supply equipment, sewage disposal.

Постановка проблеми. Житлово-комунальне господарство виступає важливою складовою суспільно-географічного комплексу регіону, яка забезпечує населення, підприємства та організації необхідними житлово-комунальними послугами, суттєво впливає на економічний розвиток держави. У господарському комплексі житлово-комунальне господарство (ЖКГ) вирізняється особливим соціальним значенням (ефективність його фінансування обумовлює рівень задоволення потреб конкретної людини першочерговими послугами), високим рівнем комплексності та складністю структури (у т.ч. територіальної). Саме він є важливою складовою розвитку населених пунктів та впливає на формування багатьох інших галузей господарства держави. Все це визначає актуальність і доцільність суспільно-географічного вивчення ЖКГ на регіональному рівні.

Аналіз останніх публікацій з даної проблеми. Вагомий внесок у дослідження ЖКГ, його структури, організації та особливостей функціонування в межах України та її регіонів зробили такі вчені, як: Б. І. Адамов, Й.А.Бурка, В. М. Геєць, Б. М. Данилишин, М. І. Долішній, С. І. Дорогунцов, Т. М. Качала, В. І. Куценко, А. Ф. Мельник, В. І. Пила, А. Серебряков, М. І. Фащевський, Н. М. Галазюк, Я. А. Суха, Г. І. Онищук та інші дослідники. В той же час відсутні комплексні суспільно-географічні

підходи до вивчення ЖКГ окремих регіонів України, зокрема Житомирської області.

Метою статті є розкриття особливостей функціонально-компонентної структури житлово-комунального господарства регіону.

Виклад основного матеріалу. Житлово-комунальне господарство Житомирської області є одним із пріоритетних галузей регіону. Воно є складним комплексом взаємопов'язаних, а з іншого боку, кардинально різнопланових елементів. Кожен з них виконує специфічні функції, характеризується своїми особливостями та ознаками, різноманітними показниками тощо.

Газове господарство. Питання газифікації для Житомирської області стоїть особливо гостро. У 2009 році населення області забезпечували природним та зрідженим газом 15 газопостачальних підприємств, які подавали його жителям 11 міст, 43 селищ міського типу та 1613 сіл. Слід зазначити, що у структурі споживання газу лівова частка належить саме населенню, яке з кожним роком все більше використовує природного газу. Це свідчить про відхід від використання газових балонів, тобто газифікація населення продовжується, але поряд з цим у 2009 році 40% відпущеного зрідженого газу все ж таки ще споживали саме жителі області (Рис. 1).

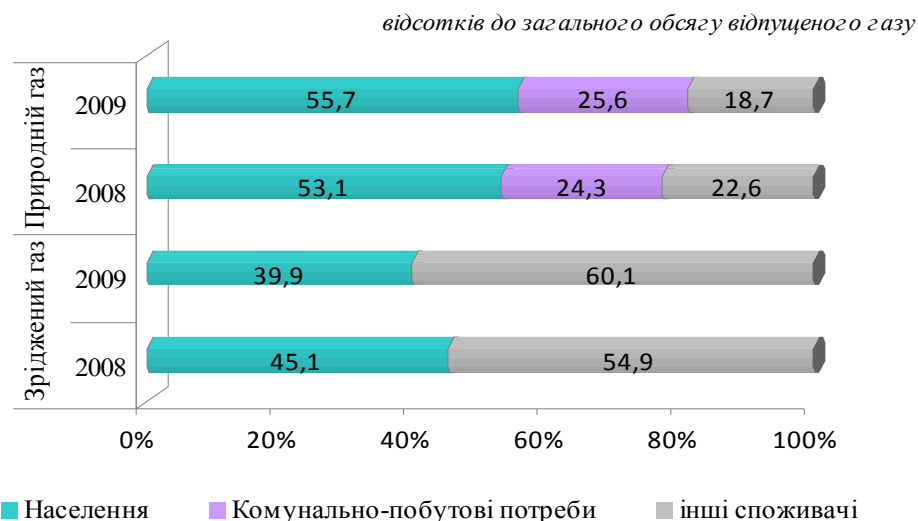

Рис. 1 Відпуск природного та зрідженого газу населенню та на комунально-побутові потреби

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Житлово-комунальне господарство Житомирщини / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. Відділ статистики промисловості.

Поряд з цим, поступово збільшується одинична протяжність вуличних газових мереж. Так, якщо на кінець 2003 р. вона становила 5,8 тис.км, то на кінець 2009 р. – 8,5 тис.км. Майже 67% мереж прокладено у сільській місцевості. Всього на початок 2010 р. газифіковано природним газом 348,4 тис. квартир, з них понад 77,6% обладнано лічильниками. У

порівнянні з 2008 р. кількість квартир, газифікованих природним газом, збільшилась на 5,3 тисячі, але дане зростання відбувається за рахунок переходу їх з постачання зрідженим газом (Рис. 2).

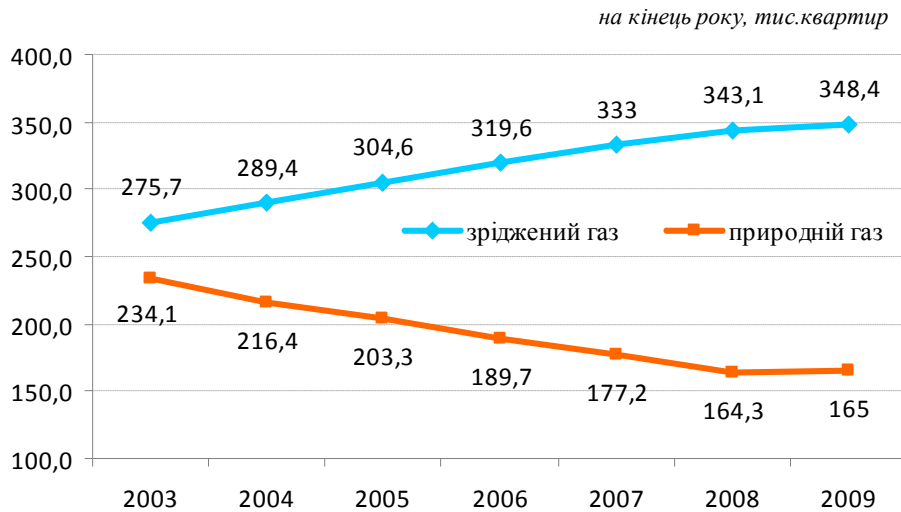

Рис.2 Динаміка кількості квартир, газифікованих природним та зрідженим газом

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Житлово-комунальне господарство Житомирщини / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. Відділ статистики промисловості.

Та вище окреслені характеристики ще далекі від ідеальних. Так, із 1665 населених пунктів газифіковано лише 566, або 34% від загальної потреби. Це нижче, ніж середній показник по Україні. 1099 населених пунктів, переважно сільських, потребують газифікації, на що необхідно в цінах 2010 р. майже 1,5 млрд. грн.

Водопровідне господарство. На початок 2010 р. в області централізованим водопостачанням було охоплено 11 міст, 39 селищ міського типу та 179 сільських населених пунктів. На кінець року у водопровідних господарствах області перебувало на обліку 294 водопроводи, 88 окремих водопровідних мереж, 670 свердловин. За 2009 рік кількість водопроводів порівняно з 2008 р. знизилась на 0,7%, а окремих водопровідних мереж – зросла на 1,1%. У даному контексті слід зазначити, що стан водоводів та окремих водопровідних мереж на початок 2010 р. досить негативний (Рис. 3).

Для майже половини домогосподарств області, а це переважно сільське населення, основним джерелом надходження води є вуличні колективні установки питного водопостачання (колодязі) або колонки в своєму дворі.

Річний обсяг поданої у мережу води у 2009 р. зменшився на 3,1% і становив 57,4 млн. м³. Зменшилася в цілому в межах області і виробнича потужність водопроводів. Так, на початок 2010 р. вона становила 398 тис. м³ за добу, а на початок 2009 р. – 467,8 тис. м³ за добу.

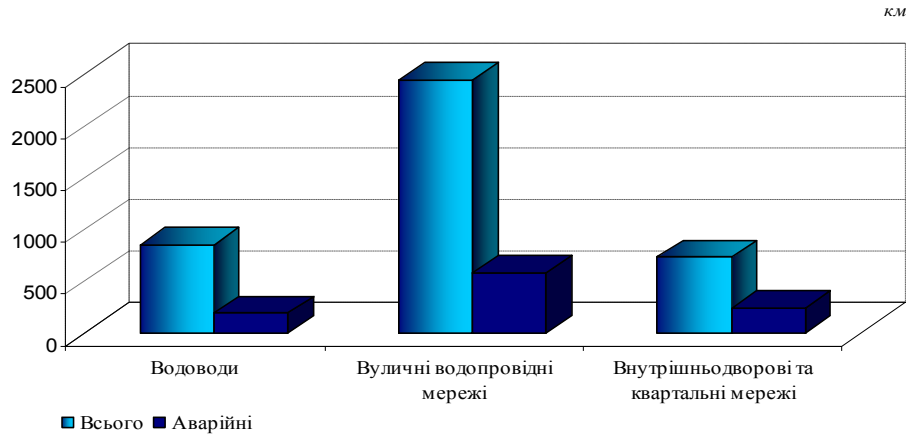

Рис. 3. Протяжність та стан водоводів, окремих водопровідних мереж на почато 2010 р.

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Житлово-комунальне господарство Житомирщини / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. Відділ статистики промисловості

Основним споживачем води є населення. Так, із загального обсягу води (32,1 млн. м³), відпущеної всім споживачам, 71% отримало населення, а 23%- використано підприємствами, організаціями та установами на господарсько-побутові потреби (Рис. 4).

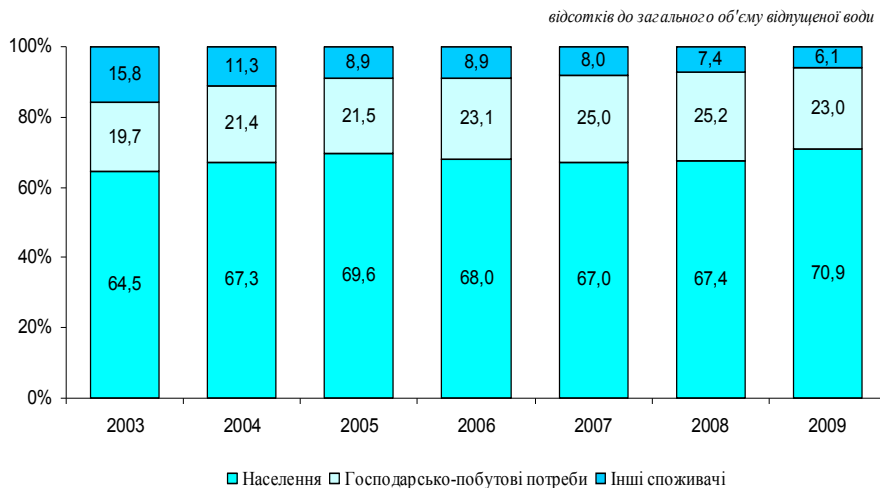

Рис. 4 Відпуск води населенню та на господарсько-побутові потреби

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Житлово-комунальне господарство Житомирщини / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. Відділ статистики промисловості.

Особливо гостро стоїть питання в області щодо очищення води, оскільки частка очищеної води у загальному обсязі поданої в мережу досить низька (Рис. 5). Хоча в регіоні намітилася позитивна тенденція щодо очищення води. Повністю підлягає очистці вода у містах Малині,

Новоград-Волинському та Радомишльському районі. У містах Житомирі, Коростені та Володарсько-Волинському, Ємільчинському, районах через очисні споруди пропускається 99 % води.

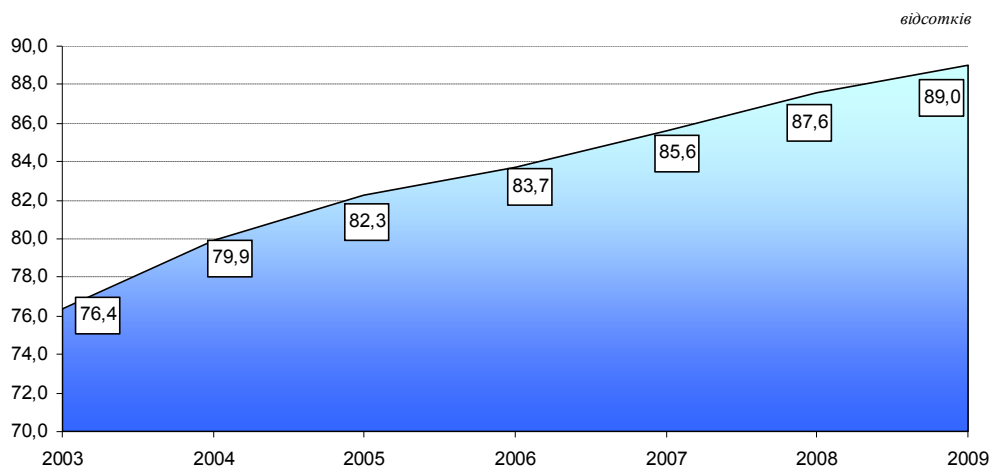

Рис. 5 Зміна частки очищеної води у загальному обсязі поданої в мережу

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Житлово-комунальне господарство Житомирщини / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. Відділ статистики промисловості

Каналізаційне господарство. На початок 2010 р. на балансі підприємств та організацій, які здійснювали централізоване відведення стічних вод від житлових будинків, комунально-побутових, промислових, будівельних, сільськогосподарських та інших підприємств перебувало 124 каналізації та 97 окремих каналізаційних мереж. Каналізаційне господарство цих підприємств складається з 510,1 км головних колекторів, 569,3 км вуличних мереж та 479,5 км внутрішньоквартальних та внутрішньодворових мереж. Каналізаційні системи відносяться до об'єктів підвищеної екологічної небезпеки і вимагають пильної уваги до свого технічного стану. У цілому по області протяжність ветхих і аварійних головних колекторів, вуличних каналізаційних та особливо внутрішньодворових та квартальних мереж збільшується, а частка їх досягає майже 40% (Рис. 6). Протягом 2009 р. через каналізації та каналізаційні мережі області було пропущено 31,6 млн. м³ стічних вод, що на 10,4% менше, ніж у попередньому році. Через очисні споруди пропущено 26,1 млн. м³ стоків, або 95% відведених, тобто скинутих у природні водоймища. Проте лише незначна частка стоків, які скинуті у водні джерела, пройшли повне біологічне (фізико-хімічне) очищення. Це в свою чергу погіршує стан водних ресурсів не лише Житомирщини, але й прилеглих до неї областей.

Теплопостачальне господарство. Станом на 1 січня 2010 р. на балансі підприємств, які забезпечували населення та комунально-побутові установи тепловою енергією і гарячим водопостачанням, налічувалося 1291 котелень і окремих котлів та 795,8 км теплових мереж. Слід зазначити, що потужність котелень незначна. В Житомирській області діє

лише одна установка, потужністю більше, ніж 100 Гкал/год, 16 котелень мають потужність від 20 до 100 Гкал/год і решта котелень (1274) – до 20 Гкал/год. Сумарна теплова потужність котелень на початок 2010 року склала 2,9 тис. Гкал/год. Кількість котлів в усіх котельнях становила 3218 одиниць, що на 40% більше, ніж у 2003 р.

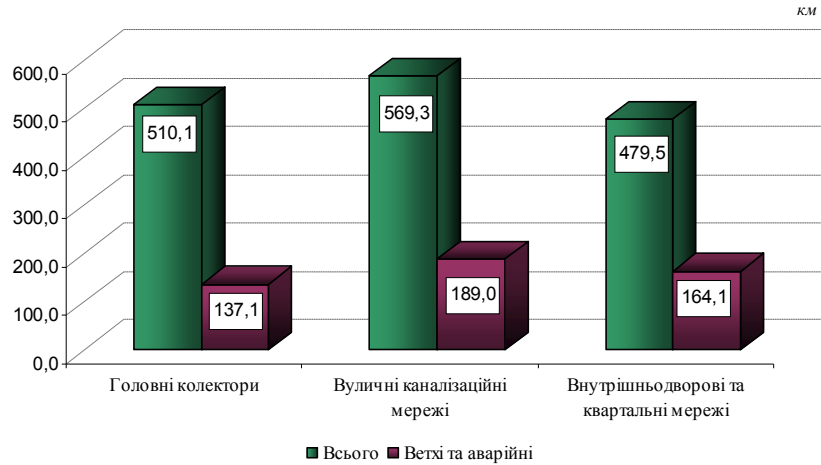

Рис. 6 Протяжність та стан каналізацій на початок 2010 р.

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Житлово-комунальне господарство Житомирщини / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. Відділ статистики промисловості.

Протягом останніх років спостерігається стала тенденція переведення котелень на газоподібне паливо. Якщо у 2003 р. на цьому виді палива працювали 57% котелень, то у 2010 р. – 63,7% (Рис.7, Рис.8).

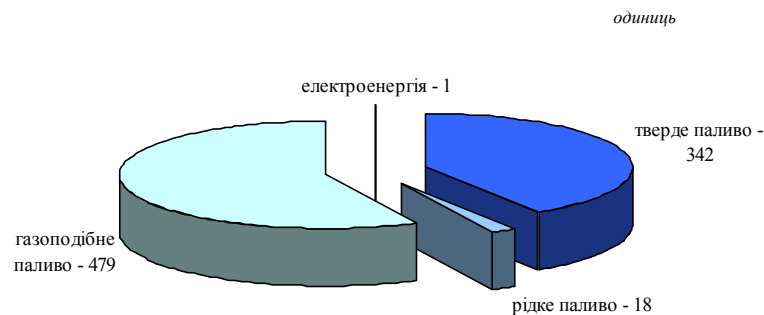

Рис. 7 Розподіл котелень за видами палива у 2003 р.

За 2010 р. теплопостачальними підприємствами відпущено своїм споживачам 1547,6 тис. Гкал теплової енергії, з них половину – населенню, 42,2% - на комунально-побутові потреби, решту – на виробничі потреби (Рис. 9). Фактичні витрати умовного палива по області за минулий рік склали 276,9 тис. тонн, а на виробництво однієї Гкал теплової енергії витрачалось у середньому 167 кг умовного палива, що вдвічі більше технічно припустимого рівня. Це вкотре підтверджує той факт, що

теплопостачальні підприємства області є досить енергоємними та затратними, а їх ККД трохи більше 75%.

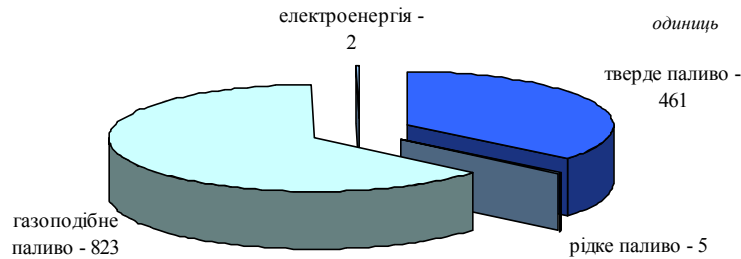

Рис. 8 Розподіл котелень за видами палива у 2010 р.

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Житлово-комунальне господарство Житомирщини / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. Відділ статистики промисловості

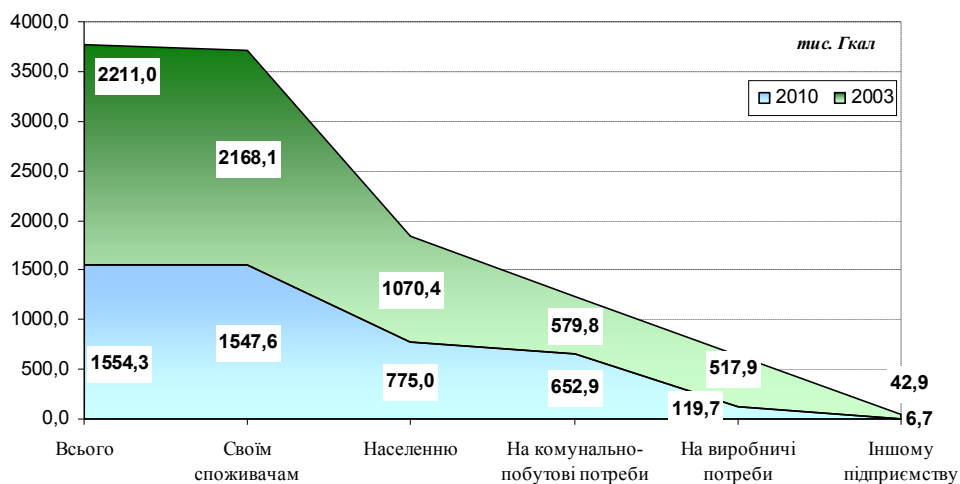

Рис. 9 Структура випуску теплової енергії у 2003 та 2010 рр.

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Житлово-комунальне господарство Житомирщини / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. Відділ статистики промисловості

Житлове господарство. На початок 2010 р. житловий фонд Житомирщини становив 33,2 млн. м² загальної площі, з якого 50,3% розташовано у сільській місцевості. На кожного постійного мешканця області у 2010 р. припадало у середньому 24,4 м² загальної площі. В межах Поліського регіону за даним показником Житомирщина займала друге місце після Київської області (Рис. 10). За рік середній розмір площі на одного жителя збільшився на 0,3 м². При цьому, кількість сімей та однаків, які перебували на квартирному обліку на кінець 2009 р. становила 35415, при цьому лише 243 сім'ї та однаків у 2009 р. одержали житло, що майже в п'ять разів менше, ніж у попередньому році. Кількість

населених будинків, які пустують або в яких постійно не проживає населення, складала 43,6 тис. Крім того, площа гуртожитків та житлових приміщень у нежилых будівлях у загальному житловому фонді складала 1,6% (517,8 тис. м²). Загальна площа гуртожитків (452,1 тис. м²) у порівнянні з 2009 р. зменшилась на 28,5 тис. м², переважно за рахунок їх переобладнання під квартири.

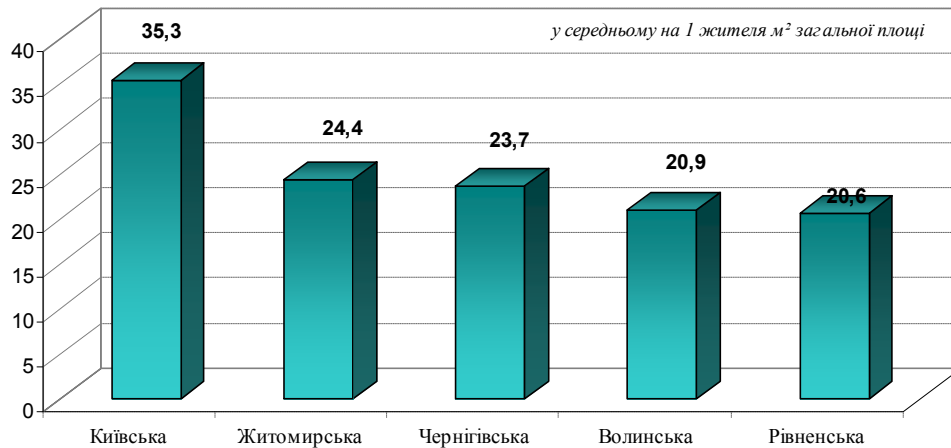

Рис. 10 Забезпеченість населення житлом за регіонами Полісся

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Житлово-комунальне господарство Житомирщини / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. Відділ статистики промисловості.

Забезпечення населення житлом залишається однією з актуальних соціальних проблем сучасності, шлях до вирішення якої полягає в нарощуванні обсягів житлового будівництва. Основним напрямом державної політики у сфері житлового будівництва є поступовий перехід від безоплатного надання житла до створення умов, при яких кожний громадянин за власні кошти та за допомогою кредитів зміг би збудувати або придбати житло. Тому в останні роки на житлове будівництво все ширше залучаються власні кошти населення, зокрема на зведення індивідуальних житлових будинків [30, с.161]. Так, протягом 2003-2009 рр. в дію було введено понад 1262 тис. м² загальної площі житла, з них площа індивідуального житла становила – 1003 тис. м² (Рис. 11). При загальному підвищенні комфортності житлового фонду, рівень благоустрою житла, особливо в межах сільської місцевості, все ще не відповідає сучасним вимогам. Так, якщо у міській місцевості на початок 2010 року водопроводом було обладнано 64,9% загальної площі житла, каналізацією – 64,2%, опаленням – 61,5%, ваннами (душовими) – 60,3%, гарячим водопостачанням – 48,7%, то у сільській місцевості водопроводом – 7,3%, каналізацією – 6,7%, опаленням – 21,9%, ваннами (душовими) – 5,5% та гарячим водопостачанням – 2,8%. І лише рівень забезпечення газом (включаючи балонний) як у міському, так і сільському житловому

фонді достатньо високий і складав відповідно 84,9% та 83,9% від загальної площі.

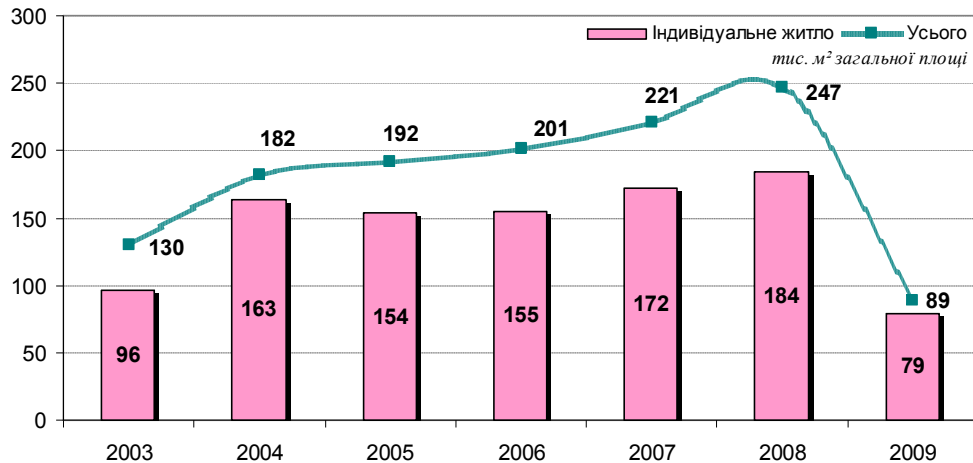

Рис. 11. Введення в експлуатацію житла протягом 2003-2009 рр.

Джерело: складено автором на основі даних, взятих з праці: Житлово-комунальне господарство Житомирщини / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики в Житомирській області. Відділ статистики промисловості

Загалом нинішні умови проживання населення, особливо сільської місцевості, можна вважати незадовільним. Недостатній рівень забезпеченості населення житлом за кількісними показниками обтяжується не менш серйозною проблемою низької якості житлових приміщень. Наявне у сільського населення житло переважно не обладнане навіть елементарними складовими його комфортності. Особливо це відчувають найвразливіші категорії населення – діти та особи пенсійного віку, які мешкають у сільській місцевості.

Інші підгалузі ЖКГ. Крім вище охарактеризованих підгалузей житлово-комунального господарства Житомирської області, до його складу також входять транспортне господарство, яке включає в себе електротранспортні та місцеві маршрутні перевезення, готельне господарство, зелене господарство, санітарне очищення, побутове обслуговування, ритуальні послуги тощо.

Висновок. Функціонально-компонентна структура ЖКГ Житомирської області характеризується складністю та різноманітністю її підгалузей, які взаємодіючи між собою, формують потужний суспільно-географічний комплекс регіону. Для останнього характерним є різноманіття виробничих та інфраструктурних зв'язків, тісний взаємозв'язок із іншими складовими суспільно-географічних комплексів усіх ієрархічних рівнів. Аналіз показників діяльності підприємств ЖКГ Житомирщини свідчить про вкрай аварійний стан їх основних фондів, значну матеріалозатратність, незначні обсяги фінансування та низьку якість наданих послуг, що призводить до погіршення умов життя населення. Все це вимагає розробки та впровадження у життя чіткої стратегії реформування даної галузі економіки.